

Àngel Lluís Ferrando Morales, *El «Tirant lo Blanc» fet música. Les composicions musicals inspirades en el «Tirant lo Blanc»*, Alacant, Universitat d'Alacant, 2022, 342 pàgs.

Xavier Hernández i Garcia
(Universitat de València)

Les aproximacions a les relacions entre literatura i música solen ser minoritàries en els estudis sobre catalanística. Tanmateix, sovint aquestes interaccions entre dues arts poden aportar-nos més informació sobre l'estètica i la recepció d'una obra que la crítica més acurada centrada en una sola disciplina. En el cas del *Tirant lo Blanc*, segurament l'obra més important i influent de la literatura catalana, qualsevol història de la seua recepció restaria incompleta sense les múltiples composicions musicals que se n'han derivat. El treball d'Àngel Lluís Ferrando Morales, per tant, té un gran valor, ja que no només recull totes aquestes músiques, sinó que també les analitza musicalment i textualment.

La seua doble faceta de músic i filòleg —titulat superior en Direcció d'Orquestra i Musicologia i doctorat en Filosofia i Lletres— li permet entregar-se amb solvència a aquesta operació, que sobrepasa els límits de la intertextualitat, per a endinsar-se en la intermedialitat, o estudi de les relacions i influències, no només entre textos, sinó també entre diferents disciplines artístiques. El fet que Ferrando no use explícitament aquesta metodologia, que podria haver-li resultat molt útil per a definir alguns dels fenòmens que es produeixen en les adaptacions musicals del *Tirant*, fa que la lectura del seu llibre siga més apta per a «profans», a la qual cosa contribueix també notablement la inserció final d'un glossari de termes musicals.

Ferrando ens introdueix en la història de la música inspirada en l'obra de Joanot Martorell a través de la influència que les edicions i traduccions primerenques d'aquesta van tindre en obres cabdals de la literatura universal com l'*Orlando furioso* d'Ariosto o el *Don Quijote* de Cervantes. En el primer cas, la música arriba de la mà de Händel que, a l'òpera *Ariondante* (1735), reproduïx l'episodi tirantià de l'engany de la Viuda Reposada, tal com aquest figura en el poema èpic d'Ariosto. En el segon cas, la menció al *Tirant* en la novel·la cervantina genera que aquest aparega a l'òpera *Don Quixote* (1898) de Wilhelm Kienzl i a *El retablo de Maese Pedro* (1923) de Manuel de Falla. La novel·la de Martorell fins i tot va arribar a influir a un dels més grans compositors d'òpera de tots els temps, Gioachino Rossini, que, a *Le comte Ory* (1828), la cita explícitament i reproduïx l'episodi en què Plaerdemavida introdueix Tirant en el llit de Carmesina.

Paral·lelament, en els prolegòmens del llibre, l'autor repassa les principals adaptacions teatrals sobre *El Tirant* en què la música té una entitat pròpia. Les divideix entre les produccions infantils i juvenils, i les proposades per a adults. Així mateix, sobresurten alguns autors com Maria Aurèlia Capmany o Josep Maria Benet i Jornet, les adaptacions dels quals han donat lloc a espectacles per a tota classe de públic.

El gruix del treball, no obstant això, està format per la presentació i l'anàlisi de les composicions musicals al llarg dels segles xx i xxi. Ferrando dedica un capítol a cada un dels segles que divideix, al seu torn, en dos períodes. Pel que fa al segle xx, aquesta separació es justifica per l'escassa producció de creacions musicals sobre el *Tirant* fins a 1990, que és quan es commemoren els cinquants anys de la publicació de la novel·la i es genera més música inspirada en el text de Martorell.

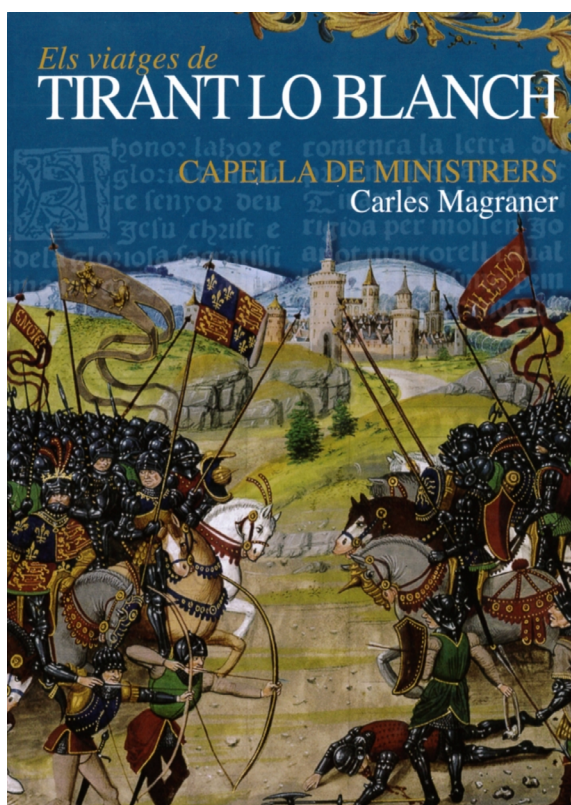
En la primera etapa analitzada, destaquen algunes rareses, com el projecte de Carles Salvador de realitzar una «composició orquestral heroico-amorosa [sic]» el 1952.¹ Amb tot, la primera obra de pes serà l'òpera bufa *En Tirant lo Blanc a Grècia* de 1958, amb música de Joan Altisent i llibret de Joan Sales, basada en la peça teatral de Sales *En Tirant lo Blanc a Grècia o Qui mana a can Ribot*. Fins a 1972, no trobarem una altra producció musical basada en el llibre: serà la composició

1. Vegeu l'article de Gonçal López Pampló, «Un guió del *Tirant lo Blanc* elaborat per Carles Salvador», publicat al núm. 11 (2008) d'aquesta revista: <https://ojs.uv.es/index.php/Tirant/article/view/3461>.

coral titulada *Lamentació d'amor de Tirant lo Blanc* de Francesc Llàcer i Pla, que pren el text complet del capítol 120 de la novel·la.

A partir de 1990, podem remarcar la cantata escènica *Tríptic de Tirant lo Blanc*, amb una adaptació de Josep Palacios i música d'Amando Blanquer. Una composició que va atraure l'atenció dels dramaturgs Josep Lluís i Rodolf Sirera que, el 1992, realitzaren una òpera amb la música de Blanquer anomenada *El triomf de Tirant*. Aquestes dues produccions ocupen la major part de l'estudi de Ferrando, que elogia el curós treball compositiu de Blanquer. D'aquest període també convé posar en relleu el *Tirant lo Blanc Ballet* (1992) de Leonora Milà, una de les obres més originals basades en la novel·la de Martorell, que es va poder veure durant cinc temporades seguides al Teatre Mussorgski de Sant Petersburg.

Ferrando divideix el segle XXI entre les músiques produïdes l'any 2006 —a causa de la pel·lícula *Tirante el Blanco* de Vicente Aranda i el xxxv Certamen Internacional de Bandes de Música— i les composicions elaborades a partir de la fira de Frankfurt de 2007. En aquest segon període més actual, convé destacar dues obres: la complexa adaptació teatral de la novel·la amb dramaturgia de Marc Rosich i Calixto Bieito, i música de Carles Santos; i la suite medieval cavalleresca per a banda simfònica *Els viatges de Tirant*, basada en la música de Capella de Ministrers i les versions de Carles Magraner.²

L'anàlisi de les obres per part de Ferrando és ben desigual en extensió, segons el pes que l'autor atorga a cada composició i les partitures i els escrits que hi ha disponibles. Sovint l'estudi dels textos prima sobre l'anàlisi musical, segurament perquè el volum és el resultat d'una tesi doctoral de

2. Es pot llegir el text complet del llibre-disc (i escoltar-ne una de les peces musicals) al número 13 (2010) d'aquesta revista: <https://pamaseo.uv.es/Tirant/tirant13.htm>.

lletres i no de musicologia. De fet, un dels aspectes més interessants del llibre és, precisament, l'estudi del grau d'imbricació textual que presenta cada composició respecte a la novel·la. Com apunta l'autor, no totes les obres són «fidels» al text medieval, sinó que algunes només intenten recrear els principals temes cavallerescos —bàsicament l'amor i la guerra— a partir de certs elements tirantians. Aquest estudi de la imbricació textual revela quina ha sigut la recepció generalitzada de l'obra durant la segona meitat del segle xx fins a pràcticament els nostres dies. Per exemple, a partir del 2006, s'observa un major coneixement de la crítica especialitzada, a la qual contribueix, entre d'altres, l'edició del 2005 d'Albert Hauf.

En les conclusions de l'estudi, Ferrando posa un èmfasi especial en la diversitat genèrica de les obres musicals que ha produït el *Tirant*: dèssset composicions entre les quals trobem dues òperes, dues cantates, un ballet, tres poemes simfònics, una banda sonora original, cinc suites, un pas-doble, un díptic i una cançó rock. A més, ens mostra, a partir de quadres i gràfics, algunes dades rellevants per a investigacions futures, com el tipus d'instrumentació usat en les obres, així com si se n'han conservat enregistraments sonors o partitures.

La majoria d'aquestes peces han tingut un recorregut molt limitat: l'òpera d'Altisent i Sales, per exemple, mai ha sigut interpretada completament, i la dels germans Sirera només va representar-se dos dies amb motiu de la seua estrena. A banda d'això, la majoria no compten amb una gravació o amb una edició de la partitura, la qual cosa fa que les seues possibilitats de difusió, o de retorn a la programació, siguin escasses.

El treball de Ferrando, al capdavant, és una primera aproximació —molt completa i valuosa, això sí— que obri la porta a investigacions més exhaustives centrades en les composicions concretes. Unes obres que configuren una part central del nostre patrimoni cultural, literari i musical que, com a societat, tenim el deure de no deixar caure en l'oblit.